

Jak definovat a měřit členství v gangu: Česká republika v evropském kontextu

Eva Moravcová*

Katedra sociologie Filozofické fakulty UK

How to define and measure gang membership: The Czech Republic in European context

Abstract: *Prior to analysing and comparing delinquent groups of youths at the international level, it is necessary to create a definition of this phenomenon: what is a gang? Definitions of what constitutes a juvenile gang within comparative research are invariably general in nature; and their subsequent operationalisation in empirical research constrains research about gang membership in specific contexts. This article argues that the 'Eurogang' definition employed in the second wave of International Self-Report Delinquency (ISRSD) Study has a number of potential weaknesses; and this study offers a solution by proposing a revised gang definition for the Czech Republic, Germany, Austria and Switzerland.*

Key words: *gang, juvenile delinquency, gang definition, ISRSD-2.*

Data a výzkum - SDA Info 2012, Vol. 6, No. 2: 151-171.

(c) Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha 2012.

Typickým rysem delikvence mládeže je její skupinový charakter [Matoušek, Kroftová 2003: 82, Warr 2002: 3]. Právě proto se problematika gangů, respektive delikventních uskupení mládeže, řadí mezi aktuální témata výzkumu v této oblasti. V mezinárodním kontextu se středem zájmu stávají především mladistvé gangy, jejichž členové jsou ve věku do 25 let. Důvodem této skutečnosti je mimo jiné také přesvědčení, že účinná prevence a pravděpodobnost nápravy jedince s přibývajícím věkem významně slábne, nemluvě o tom, že míra delikvence je v období adolescence a rané dospělosti jedince nejvyšší [Moffit 1993]. V souladu se strategií prevence bývá nejčastějším cílem výzkumů porozumět důvodům, proč se jedinec stává členem gangu, tedy jaké sociální faktory či individuální předpoklady jej k tomuto kroku vedou,

* Veškerou korespondenci posílejte na adresu: Eva Moravcová, e-mail: eva.moravcova@mujmail.cz.

a popsat, jaké trestné činy jsou těmito delikventními skupinami nejčastěji páčány a jaké je jejich zastoupení v mezinárodním měřítku.

Zatímco ve Spojených státech amerických má výzkum v oblasti gangů poměrně dlouhou tradici, v Evropě se této problematice dotýkáme zatím pouze okrajově. Už ve 30. letech 20. století definuje gang Trasher [1927, cit. Bjerregaard 2002: 33], a to jako „*intersticiální skupinu vzniklou spontánně a následně integrovanou skrze konflikt. Je charakterizována následujícími typy chování: setkání tváří v tvář, neustálý pohyb prostorem jako jednotka, konflikt a plánování. Výsledkem tohoto kolektivního chování je vývoj tradice, vnitřní struktura, soudržnost, solidarita, morální uvědomění vůči skupině a vztah k určitému území.*“ Jeho definice představuje jakýsi impulz v pozdějším vývoji různých definic a koncepcí gangu. Albert Cohen představuje práci Delinquent Boys [1955], Richard Cloward a Lloyd Ohlin práci Delinquency and Opportunity [1966]. Následují definice gangu Millera [1975, cit. Ball a Curry 1995: 228] nebo Curryho a Spergela [1988, cit. Siegel a Welsh 2011: 325]. V současné době však patří mezi nejvýznamnější autory, kteří zkoumají specifika života jedince v gangu, především Malcolm Klein, který mimo jiné usiluje o rozšíření povědomí a poznatků o této problematice rovněž na evropském kontinentu. Stěžejním tématem jeho práce jsou přitom tzv. pouliční gangy [Klein 1995, Klein et al. 2001].

V České republice je výzkum v oblasti delikvence mládeže poměrně rozšířen. Publikace zabývající se tímto tématem pravidelně vydává Institut pro kriminologii a sociální prevenci a dílčí studie jsou realizovány například i v rámci kateder sociální práce, adiktologie a pedagogických fakult. Avšak výzkum zaměřený specificky na delikventní uskupení mládeže je v České republice minimální. V současnosti si nejsme vědomi realizace jakéhokoli obsáhlejšího výzkumu či existence odborných publikací, které by byly na problematiku gangů v České republice zaměřeny.

Definování gangu a metody vytváření definic¹

Nutným krokem ke zkoumání delikventních skupin mládeže je jejich definice. Je zřejmé, že definovat gang (či člena gangu) a později tuto definici ve vědeckém výzkumu také správně operacionalizovat představuje v sociálních vědách velkou výzvu. Zvlášť pokud chceme, aby tato definice zohledňovala fakt, že pojem gang je v různých zemích také různě chápán, a aby také získaná data umožňovala v dnešní době tolik cenné mezinárodní srovnání.

Pokusíme-li se nashromáždit všechny doposud existující definice gangu, nedobereme se zřejmě nikdy konce. Takový seznam by totiž pravděpodobně vydal na jednu větší publikaci. Jak již bylo řečeno, zkoumání tohoto společenského fenoménu je podmíněno jeho „správnou“ definicí. Otázkou ovšem zůstává, co bychom si pod „správnou definicí“ měli představit. Názory na tuto

1 Text vychází z diplomové práce autorky na katedře sociologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy [viz Moravcová 2012].

problematiku se značně liší. Zatímco jedna skupina odborníků stále hledá univerzální definici gangu, která by umožnila jeho zkoumání napříč kontinenty i kulturami, jiní upozorňují, že taková definice není možná. Jak uvádí Haymoz [2010: 12], v dnešní době existuje mnoho definic gangů a je zcela zřejmé, že upřednostnění té či oné definice před ostatními má za následek obdržení zcela odlišných výsledků v rámci různých výzkumů delikvence.

Z tohoto důvodu je důležité a také moudré shodnout se na jedné obecné definici, která by umožňovala detailnější zkoumání fenoménu gangů, a to především na mezinárodní úrovni. Petersenová [2000: 147] je však přesvědčena, že „jedna univerzální definice gangu nebude nikdy existovat, vzhledem k tomu, že gangy jsou odlišné v každé společnosti a každý člověk má odlišný pohled na jejich definici“. Otevřeme-li namátkou některou z učebnic logiky, velmi pravděpodobně se v ní dočteme, že existuje mnoho metod definování určitého pojmu. Na výběr máme například z definice analytické, syntetické, reálné, nominální... Je tedy možné, aby výzkumníci vytvořili jednu univerzální definici gangu, když jen způsobů a postupů, jak ji vytvořit, existuje celá řada?

Definice určitého pojmu jsou často vytvářeny s ohledem na jejich budoucí funkci a konkrétní využití. Jak uvádějí Ball a Curry [1995], teoretikové budou hledat takovou definici, která zasadí výzkumný problém do širšího teoretického rámce, vědci zase definici umožňující srovnání výsledků jejich práce. Definice prosazující byrokratické zájmy společnosti bude preferována administrativními pracovníky, zatímco definici popisující vznik kolektivní odpovědnosti za činy jednotlivce naopak využije při své práci například policie.

Z hlediska definice gangu jsou však pro nás nejdůležitější dvě metody vytváření tzv. stipulativní definice: definice analýzou a definice syntézou. Pomocí metody *definice analýzou* identifikujeme soubor vnitřních vlastností určitého jevu, které pak tvoří základ této definice. Výhodou takové metody je, že mimo porozumění pojmu nám poskytuje také jeho analýzu. Nevýhodou je naopak to, že předpokládá znalost pojmu od člověka, který ji definuje. Z hlediska obsahu definice musíme dbát na to, aby nebyla příliš široká nebo příliš úzká. V případě definice analýzou má navíc smysl uvažovat o její pravdivosti, protože soubor vnitřních vlastností je platný pouze pro definovaný pojem [Robinson 1954].

Jinými slovy, analytická definice připíše tentýž soubor vlastností všem existujícím gangům. Výzkumníci tak někdy vytvoří příliš úzkou definici gangu, která přehlídí určitou část reality, a jindy zase příliš širokou, která definuje nejen je, ale i další sociální skupiny. Pokud například definujeme gang jako organizovanou skupinu, ale existoval by i gang, který organizován není, přehlíželi bychom existenci více druhů gangů. Tento problém vedl některé výzkumníky k definici gangu pomocí tzv. podtypů (např. typologie Clowarda a Ohlina [1966]), tedy v jistém slova smyslu k vytvoření několika různých definic gangu [Ball a Curry 1995].

Metoda *definice syntézou* (například definice Eurogangu) je někdy také nazývána „metodou vztahů“ (relations method), kdy pro daný fenomén hledáme takové jevy, které s ním určitým způsobem souvisí. Například s gangy je úzce spojena již zmíněná delikvence. „Metoda definice syntézou tedy definuje zasazením daného fenoménu do širšího, podle všeho lépe pochopitelného kontextu.“ [Ball a Curry 1995: 233] Robinson [1954: 99–100] dále uvádí, že je velmi výhodná, protože je téměř vždy možná (na rozdíl od definice analýzou, kde je poměrně těžké definovat jev, jehož analýza vnitřních vlastností nebyla zatím provedena, viz většinu sociálních jevů). Všechny věci jsou totiž v tom či onom vztahu s nějakou další věcí.

Definici gangu tak lze v podstatě „složit“ nalezením nejvhodnější kombinace atributů, které s definovaným pojmem souvisí. Kombinování atributů však nejčastěji závisí na výzkumníkovi, který definici tvoří, a tak v případě syntetické metody nemá smysl uvažovat o její pravdivosti.

Metoda definice syntézou zahrnuje korelační syntetickou definici (correlational synthetic definition), která definuje určitý fenomén jeho koreláty (například věk, teritorialita, socioekonomický status apod.), kauzální syntetickou definici (causal synthetic definition), která tento fenomén definuje pomocí kauzálního vztahu mezi příčinou a jejím následkem, a deskriptivní syntetickou definici (synthetic definition by description), která jej definuje z hlediska důsledků, jež vyvolává.

V případě kauzální syntetické definice můžeme uvést příklad definice Trasherera (viz také výše) považující gang za skupinu, která je nejdříve „spontánně formována a následně integrována skrze konflikt“ [1927, cit. Bjerregaard 2002: 33]. Z deskriptivní syntetické definice pak čerpá například Klein [1971, cit. Ball a Curry 1995: 238], když požaduje, aby byli členové gangu angažováni v dostatečném počtu nezákonných aktivit, a tím vyvolali sociální reakci okolí. Jeho požadavek je celkem logický. Proč bychom se gangy měli zabývat, kdyby tu taková sociální reakce nebyla, přesněji, kdyby gangy nedělaly něco, čím narušují sociální řád?² Jak uvádějí Klein a Crawford [1967: 68], „společnost neodsuzuje gangy, protože jsou skupinami mladistvých působícími ve městech nebo kvůli jejich normálnímu chování, které je pro ně typické (...). Je to ‚delikventní produkt‘ této skupiny, který vyvolává sociální reakci.“

Závěrem je třeba dodat, že vytváření analytické definice je v sociálních vědách značně obtížné a lze ji uplatnit především v rámci chemie, matematiky, fyziky a dalších exaktních věd, kde je možná konkrétní analýza určitého jevu.

2 Podobnou otázku si pokládají také Weerman et al. [2009], jejichž definice gangu, která obsahuje nezákonnou činnost jako jeden z charakteristických rysů této skupiny, byla operacionalizována ve výzkumu ISRD-2. Tato definice představuje výchozí bod našich analýz (viz dále).

International Self-Report Delinquency Study (ISRD)

První vlna mezinárodního výzkumu ISRD proběhla již na počátku 90. let. Cílem projektu bylo prohloubit dosavadní poznatky v oblasti delikvence mládeže a umožnit vznik komparativní studie všech participujících zemí. Výzkumu, který byl založen na metodě tzv. self-reportů, se zúčastnilo celkem třináct zemí s reprezentativním vzorkem respondentů ve věkovém rozmezí 14 až 21 let [Steketee et al. 2008: 15].

Do druhé vlny výzkumu ISRD-2, které se účastnilo již 33 zemí, se zapojila také Česká republika. Výzkum se pod vedením řídicího výboru zaměřil na studenty základních škol a gymnázií ve věku cca 12 až 15 let. Pro zajištění maximální komparability dat participujících zemí byla navržena jedna forma dotazníku obsahující otázky z oblasti rodiny, školy, sousedství, trávení volného času, delikventních přátel, postoje k násilí, sebekontroly a viktimizace. Poprvé však byly do výzkumu zařazeny také indikátory definované skupinou Eurogang (viz níže), které měřily členství v gangu. Ke zvýšení kompatibilitaty přispěl také omezený počet postupů sběru dat: výběr měst (jedno velké, jedno střední a tři malá města) a národní reprezentativní výběr³ s nadvýběrem pro jedno velké a jedno střední město. Dále byl v obou případech použit pravděpodobnostní výběr celých tříd z databáze všech škol [Podaná, Buriánek 2007: 6–7].

„Výzkum má jak praktické, tak vědecké cíle. Výstupy tohoto výzkumu mají za úkol informovat zákonodárce v participujících zemích o prevalenci a četnosti delikvence mládeže ve věku přibližně 12 až 15 let,⁴ o tom, jakým způsobem se v daných zemích kriminalita vyvíjí, o vlivu vzdělávacích institucí a nejbližšího okolí na jedince a také o tom, jak autority, jako jsou rodiče a učitelé, reagují na delikventní chování svých dětí či svěřenců. Vědeckým cílem výzkumu je porovnat různorodost a úroveň prevalence delikvence mezi participujícími zeměmi, což je umožněno standardizací postupu při realizaci výzkumu a vytváření výzkumného nástroje, a vysvětlit tyto rozdíly vzhledem k národnosti, životnímu stylu, sklonu jedince k delikvenci a teoriím, které se zabývají sociální kontrolou společnosti a sebekontrolou jedince.“ [Steketee et al. 2008: 15]

Při sběru dat byla ve výzkumu použita tzv. metoda self-reportů. Vzhledem k citlivosti tématu a nemožnosti monitorovat jedince páchající delikventní činy dvacet čtyři hodin denně, sedm dní v týdnu, zůstává jedinou možností, jak získat přehled o celkové delikventní činnosti jedince, položit mu otázky týkající se jeho dosavadních zkušeností s přestupováním zákona či obecně platných norem a doufat, že při zajištění dostatečné anonymity a vysvětlení účelu výzkumu bude respondent ochotný na projektu spolupracovat. Self-

3 Náhodný výběr tříd podle regionu a ročníku.

4 Vzhledem ke způsobu sběru dat (celé třídy) mohli být někteří respondenti také o něco starší nebo mladší. Věk naprosté většiny respondentů se však pohyboval v rozmezí 12 až 15 let.

-reportová data tedy v podstatě představují protipól oficiálních statistik policie. Navíc obsahují detailnější informace o pachatelích, což nám umožňuje přistoupit k hlubší analýze delikvence (jejích souvislostí a okolností) a empirickému testování teorií [Podaná 2011: 43]. Ačkoli je tato metoda často kritizována, protože respondent si nemusí přesně vybavit, kolikrát se dopustil určitého přestupku či kolikrát ilegálně požíval alkohol během daného období, patří jednoznačně mezi ty, které jsou v oblasti výzkumu delikvence mládeže zcela odůvodněné a nepostradatelné. Bylo prokázáno, že jejich validita je dostatečná, což zapříčinilo jejich používání na celém světě [Steketee et al. 2008: 16].

Základní charakteristiky výběrového souboru

Česká republika: Celkem se výzkumu ISRD-2 zúčastnilo 3 270 studentů základních škol a víceletých gymnázií. Očištěním dat, která tvořila národní reprezentativní výběr, se soubor redukoval na 3 245 pozorování, z nichž 50 % bylo zastoupeno muži. Výrazná většina respondentů byla studenty základních (84 %), veřejných škol (99 %) ve věkovém rozmezí přibližně 12–15 let (věkový průměr 13,6 let).

Německo, Rakousko a Švýcarsko: K výběru Německa (N = 3 478, 51 % mužů, věkový průměr = 14,3), Rakouska (N = 2 994, 49 % mužů, věkový průměr 14,6 let) a Švýcarska (N = 3 643, 50 % mužů, věkový průměr = 14,3)⁵ jako zemí, se kterými budeme srovnávat výsledky pro Českou republiku, nás vedly následující důvody. Německo a Rakousko jsou našimi sousedními zeměmi, a proto by nás vývoj kriminality a delikvence mládeže v nich měl nanejvýš zajímat. Švýcarsko je zase zajímavé tím, že je považováno za jednu z nejbezpečnějších zemí na světě pyšníci se nízkou mírou kriminality. Všechny země navíc disponují poměrně kvalitními daty (dodržení doporučeného designu výzkumu, zahrnutí všech zkoumaných ročníků – např. v Polsku výběr nezahrnul studenty 7. ročníků), což je další důvod mluvící ve prospěch jejich výběru.⁶

Skupina Eurogang: definice gangu a její operacionalizace v ISRD-2

V roce 1997 sdružuje Malcolm Klein pod svým vedením skupinu vědeckých pracovníků s cílem otevřít otázku studia pouličních gangů (ale i gangů

5 Způsob sběru dat: Německo – výběr měst, Rakousko – výběr měst, Švýcarsko – národní reprezentativní výběr.

6 Vzhledem k povaze naší práce, jejíž podstatou je především hledání vztahů mezi proměnnými (korelace a regrese), budeme při analýze dat používat jak pro Českou republiku, tak ostatní analyzované země nevážený soubor dat. Navíc například [Enzmann et al. 2010: 163] udává, že „data prakticky všech zemí mohou být pro studenty 7., 8. a 9. ročníku školy viděna jako reprezentativní“. Pro ještě výraznější zkvalitnění reprezentativity souboru a pro účely mezinárodního srovnání (prevalence delikvence apod.) je však vhodnější srovnávat participující země na úrovni měst. [ibid.]

obecně) nejen ve Spojených státech amerických, ale také v Evropě. V rámci několika zrealizovaných workshopů byly stanoveny hlavní výzkumné cíle a vytvořeny výzkumné nástroje této skupiny, která je dnes známá pod jménem Eurogang.

Základními principy Eurogangu jsou především systematické, empirické zkoumání pouličních gangů a detailní popis jejich odlišností a podobností napříč kontinenty, explicitní komparace členů a nečlenů gangu a využívání jak kvantitativních metod výzkumu, které umožní generalizaci výsledků a jejich zasazení do sociálního, politického, ale i demografického kontextu, tak kvalitativních metod výzkumu, vedoucích k detailnímu vhledu do struktury a dynamiky gangů [Weerman et al. 2009: 5–6].

Spolu se zvětšujícími se ambicemi porovnávat delikventní skupiny napříč kontinenty se tak rozvíjí další úskalí sociologického výzkumu. Tím je problematika kulturních odlišností a jejich zohlednění v komparativní analýze dat. Středem zájmu se zde pochopitelně stává samotné slovo „gang“ (především otázka překladu tohoto slova do jiných jazykových mutací, než je angličtina), jehož chápání by mohlo být ovlivněno zažitými stereotypy a asociacemi vycházejícími ze zahraniční, především pak americké literatury [Weerman et al. 2009: 20]. Dílčí analýzy, které jsme provedli, však naznačují, že by tyto obavy nakonec nemusely být potvrzeny, alespoň co se týká České republiky [Moravcová 2009].

Mezi základní (core) definiční charakteristiky gangu řadí skupina Eurogang skupinový charakter (v této technice více než jeden člověk), věk členů gangu, trávení volného času na veřejných místech (street-oriented aspect of gang), trvání v čase, existence skupinové identity a páchání nezákonných činů. Definice gangu podle skupiny Eurogang zní: *„Každá trvalá skupina mladých lidí, která tráví svůj volný čas na veřejných místech a u které je provozování ilegálních aktivit součástí skupinové identity.“* [Weerman et al. 2009: 20] „Trvalá“ znamená existující minimálně 3 měsíce. „Mladí“ odpovídá průměrnému věku adolescenta nebo jedincům do 25 let. „Ilegální“ znamená nezákonné chování. „Identita“ odkazuje na identitu skupinovou a předpokládá souhlas jedince účastnit se nezákonných aktivit.⁷

Tato definice byla dále operacionalizována do skupiny indikátorů, které tvořily část dotazníku ISRD-2 (viz rámeček 1 na následující straně). Zde najdeme kromě tzv. auto-nominační otázky (ot. č. 33), která je skupinou Eurogang považována spíše za otázku doplňující, také šest otázek (ot. č. 27–32), které identifikují respondenta jako člena gangu.⁸ V praxi je však pro jeho identifikaci používáno pouze posledních pět otázek objevujících se v dotazníku, tedy otázky č. 29–33 [viz například Haymoz 2010: 167, Weerman et al. 2009].

7 Bližší postup při vytváření definice gangu nabízí opět Eurogang – viz Weerman et al. [2009: 19-21].

8 Mluvíme tak o Eurogang definici i v případě, kdy zahrnujeme mezi indikátory otázku č. 33 (viz dále graf 1).

Rámeček 1. Otázky k definici gangu v dotazníku ISRD-2

27. Někteří lidé mají určitou skupinu přátel, s nimiž tráví čas, podnikají společně věci nebo se různě baví. Patříš do nějaké takové skupiny? (Filtreační otázka)
28. Jaký věk nejlépe charakterizuje členy tvojí skupiny nebo party?
29. Tráví tvoje skupina hodně času společně na veřejných místech, jako jsou parky, ulice, obchodní centra, okolí bydlíště?
30. Jak dlouho již tato skupina existuje?
31. Je pro tvou skupinu přijatelné nebo normální dělat nějaké nelegální (nezákonné) věci?
32. Dělají lidé z tvojí skupiny společně nějaké nelegální (nezákonné) věci i ve skutečnosti?
33. Myslíš si, že by bylo možné označit tvoji skupinu jako gang?

Revize definice gangu podle skupiny Eurogang

Definice gangu podle skupiny Eurogang, která byla použita v druhé vlně mezinárodního výzkumu ISRD-2, je dle jejich autorů vhodná pro porovnávání delikventních skupin napříč evropskými zeměmi [Weermann et al. 2009]. Domníváme se však, že tato universální povaha definice způsobuje poměrně nepřesnou identifikaci respondenta jako člena gangu.

Aby mohl být respondent označen za člena gangu, bylo důležité, aby na všechny níže zmíněné otázky Eurogangu (číslování otázek se řídí číslováním otázek v originální verzi dotazníku ISRD-2, viz například Podaná, Buriánek 2007) odpověděl kladně.

29. Tráví tvoje skupina hodně času společně na veřejných místech, jako jsou parky, ulice, obchodní centra, okolí bydlíště?
30. Jak dlouho již tato skupina existuje?⁹
31. Je pro tvou skupinu přijatelné nebo normální dělat nějaké nelegální (nezákonné) věci?
32. Dělají lidé z tvé skupiny společně nějaké nelegální (nezákonné) věci i ve skutečnosti?
33. Myslíš si, že by bylo možné označit tvoji skupinu jako gang?

Snaha o obecnou formulaci otázek, a tím omezení překážek pro srovnávání dat na mezinárodní úrovni však může být i kontraproduktivní. Moravcová [2009: 38–43] zkoumá nejčastější důvody nezařazení do gangu u těch respondentů, kteří si myslí, že by ji za takovou bylo možné označit (viz výše otázka č. 33), a zjišťuje, do jaké míry jsou tyto odpovědi věrohodné a zda je respondent (mladistvý ve věku přibližně 12–17 let) s to pochopit význam slova „nezákonné“ tak, jak zamýšlí výzkumník. Odpovědi na otázku č. 32 (viz

9 Kladná odpověď v případě, že skupina existuje déle než tři měsíce – viz definice Eurogangu.

výše) jsou konfrontovány s tzv. indexem versatility, který vyjadřuje míru zapojení jedince do konkrétních delikventních aktivit.¹⁰ Autorka předpokládá, že vztah mezi odpověďmi na tuto poměrně obecnou otázku a indexem versatility by měl být pozitivní, tedy kladná výpověď o páchání nezákonných věcí by měla být doprovázena vyšším indexem versatility.

Tento trend se však často nepotvrzuje [více o výsledcích viz Moravcová 2009: 40–42]. Otázky na konkrétní delikventní činy, které jedinec za určité období spáchal, jsou podle autorky pro respondenta lépe představitelné a pochopitelné než otázky 31 a 32, které jsou až příliš obecné a mohou měřit v podstatě jakýkoli druh delikvence gangu, respektive jejich členů. „Každý jedinec totiž může chápat nezákonnost zcela odlišně a zároveň ne každé nezákonné jednání je klíčové pro identifikaci respondenta jako člena gangu. Tak například pití alkoholu, které je v dnešní době populární také u mladistvých jedinců, je sice nezákonné, ale ne zcela určující ve vztahu ke gangu.“ [Moravcová 2009: 47–48]

S ohledem na předešlý výzkum jsme se proto rozhodli pro revizi definice Eurogangu, tedy nahrazení obecných otázek o delikvenci nově zkonstruovaným indexem, který by tento charakteristický rys gangu měřil přesněji a pro samotného výzkumného pracovníka také čitelněji. Ten bude znát typ a míru delikvence, kterou měříme, a tedy s jakým typem gangu pracujeme. To vše usnadňuje nejenom orientaci v datech, ale také hledání relevantních interpretací a zasazování daného problému do celého teoretického aparátu.

Pro účely naší analýzy budeme tedy dále pracovat pouze s těmito původními otázkami skupiny Eurogang:

29. *Tráví tvoje skupina hodně času společně na veřejných místech, jako jsou parky, ulice, obchodní centra, okolí bydliště?*
30. *Jak dlouho již tato skupina existuje?*
33. *Myslíš si, že by bylo možné označit tvoji skupinu jako gang?*

Nový souhrnný ukazatel delikvence jsme pak vytvořili z dvanácti otázek, které v ISRD-2 měří delikventní činnost respondentů (číslování otázek se řídí číslováním otázek v originální verzi dotazníku):

54. *Poškodil/a jsi někdy úmyslně věc nebo zařízení, jako jsou autobusové zastávky, okna, sedadla ve vlacích nebo autobusech, parkující auta?*
55. *Ukradl/a jsi něco v obchodě nebo v supermarketu?*
56. *Vloupal/a ses někdy do budovy s cílem něco ukrást?*
57. *Zcizil/a jsi někdy kolo, moped nebo skútr?*

10 Index versatility určuje, kolik procent ze všech zkoumaných delikventních činů jedinec za svůj život (resp. poslední období, v našem případě je to rok) spáchal, viz např. Podaná, Buriánek [2007: 12].

58. Ukradl/a jsi někdy motorku nebo automobil?
61. Ukradl/a jsi někdy něco z auta?
62. Sebral/a jsi někdy někomu peněženku, kabelku, tašku nebo něco takového?
63. Nosil/a jsi někdy s sebou zbraň, třeba hůl, nůž nebo řetěz (mimo kapesního nože)?
64. Vyhrožoval/a jsi někdy někomu zbraní nebo zbitím, aby ti vydal peníze nebo nějakou věc?
65. Účastnil/a ses nějaké skupinové bitky na školním dvoře, na fotbalovém stadionu, na ulici nebo jiném veřejném místě?
66. Zbil/a jsi někoho nebo zranil/a ho/í nebo nožem tak, že musel vyhledat lékaře?
67. Prodával/a jsi někdy jakékoli (měkké nebo tvrdé) drogy nebo působil/a jsi jako zprostředkovatel/ka?

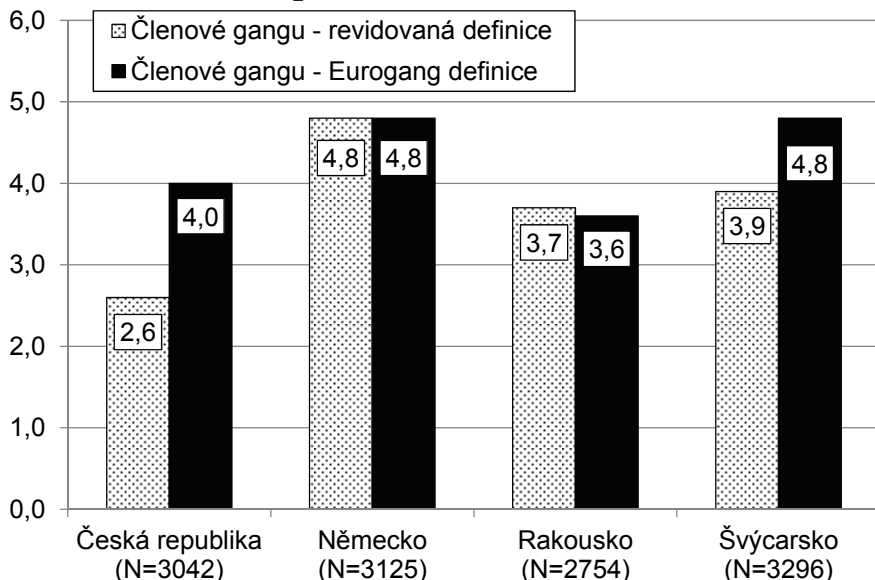
Respondent je označen jako delikventní, pokud za poslední rok spáchal alespoň dva výše uvedené činy. A nezáleží na tom, jestli se jedná o činy různé či stejné povahy. Nově vytvořená definice tedy zachycuje delikvenci jedince pomocí konkrétních činů, které jedinec spáchal. Výhodou tohoto způsobu měření delikvence je především již zmíněná čitelnost výsledků pro samotného výzkumníka a předpoklad správného porozumění respondenta otázkám. *Užití údajů za určité období* (v našem případě rok) nám zaručuje, že se jedná o jedince, kteří jsou delikventní v současnosti. *Kritérium alespoň dvou činů* za toto období nám navíc umožňuje soustředit se pouze na ty respondenty, u kterých překročení zákona nebylo omezeno na ojedinělý incident [Podaná, Buriánek 2007: 11–12].

Aby byl tedy respondent identifikován jako člen gangu, musel by: 1. kladně odpovědět na všechny původní otázky skupiny Eurogang, se kterými se v analýze počítá (č. 29, 30 a 33), 2. být souhrnným ukazatelem delikvence označen jako delikventní, přesněji musel by spáchat alespoň dva delikventní činy, ať už různé, či stejné povahy.

V této fázi můžeme tedy gang definovat jako: **skupinu, která existuje více než tři měsíce, jejíž členové tráví hodně času na veřejných místech, jsou delikventní (aspoň dva činy stejné či různé povahy za uplynulý rok) a považují se za gang.**

Graf 1 porovnává počty členů gangů identifikované jak naší revidovanou definicí, tak původní definicí skupiny Eurogang. Zajímavá situace nastává především u České republiky a Švýcarska. Zatímco u Německa a Rakouska je počet delikventních členů gangu pro obě definice v podstatě vyrovnaný (4,8 % pro Německo a 3,6 % versus 3,7 % pro Rakousko), a mohli bychom tedy uvažovat o ponechání původní definice gangu podle skupiny Eurogang, u prvních dvou zmíněných zemí tomu tak není (4 % versus 2,6 % u ČR a 4,8 % versus 3,9 % u Švýcarska).

Graf 1. Delikventní členové gangu: srovnání počtů členů gangu podle revidované definice a podle Eurogang definice. V procentech

Zdroj: International Self-Report Delinquency Study ISRD-2.

Jedním z možných vysvětlení je, že jsou to právě respondenti z těchto dvou zemí, kteří mají problémy s pochopením významu slova „nezákonné“. Zatímco u všech otázek Eurogangu odpověděli kladně, přes námi zkonstruovaný ukazatel „neprošli“. Kritéria pro identifikaci respondenta jako člena gangu se nám totiž nahrazením původních obecných otázek č. 31 a č. 32 souhrnným ukazatelem delikvence zpřísnila. Již nás nezajímá, zda respondent dělá *nějaké* nezákonné věci. Sami jsme určili, o jaké nezákonné věci se zajímáme. Zároveň jsme požadovali, aby respondent spáchal vždy alespoň dva činy. Tyto podmínky představují poměrně přísný filtr, který způsobuje pokles delikventních členů gangu při použití nově vzniklé definice gangu.

Tabulka 1 prezentuje diskutovaný problém odlišnou formou. Seznam delikventních činů, ze kterých byl vytvořen souhrnný index delikvence, je poměrně bohatý (viz výše). Najdeme zde skupinové bitky, nošení zbraně, kapesní krádeže, krádeže z obchodů, krádeže aut a kol či krádeže věcí z aut, vloupání, vandalismus, napadení, vydírání či obchod s drogami. Přesto například v Česku více než polovina respondentů (53 %), kteří jsou podle skupiny Eurogang označeni jako členové gangu, nepáchá tento typ delikventních činů nebo spáchala pouze jeden jediný během posledního období. Nejméně rozporů nacházíme u Rakouska a dále pak i u Německa. Především v případě České republiky se potýkáme s větším výskytem nekonzistentnosti

Tabulka 1. Delikventní činnost členů gangu. Členové gangu dle Eurogang definice, v procentech

		Členové gangu			
		ČR N=131	Německo N=166	Rakousko N=109	Švýcarsko N=174
Delikventní podle souhrnného ukazatele delikvence	Ano	46,6	61,4	67,0	59,8
	Ne	53,4	38,6	33,0	40,2
Celkem		100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: International Self-Report Delinquency Study ISRD-2.

v odpovědích respondenta. Protože které jiné činy, rozumějme delikventní či nezákonné, by mohli tito respondenti páchat, pokud odpověděli kladně na otázku č. 32 skupiny Eurogang? Vysvětlením by mohla být také neochota respondentů vypovídat o konkrétních činech. Zatímco například respondent vcelku ochotně odpoví na otázku obecného charakteru, může se mu zdát „nebezpečné“ uvádět, co za delikventní čin přesně spáchal. Na druhou stranu můžeme předpokládat, že by takovýto respondent spíše vůbec neodpověděl, než aby označil „ne“. Navíc sběr dat byl uzpůsoben tak, aby obavy respondentů z vypovídání o takto citlivém tématu minimalizoval (učitel nebyl přítomen při sběru dat, dotazník byl anonymní apod.).

Nově zkonstruovaný ukazatel delikvence má ale také své limity. *Konkrétní delikventní činy měří pouze delikventní aktivitu jedince*, a ne celé skupiny. Mohlo by se nám tedy stát, že v celé delikventní skupině bude pouze tento respondent delikventní. Je to ale pravděpodobné? Věříme, že ne. Nepředpokládáme, že by delikventní jedinec jednal na vlastní pěst, bez kamarádů ze své skupiny, a to především bavíme-li se o takových delikventních činech, jako jsou krádeže, obchod s drogami, loupeže či vandalismus. Naši hypotézu přitom podporuje například výzkum Haynie [2001: 1048], který potvrdil vztah mezi vlastní delikvencí jedince a delikvencí jeho přátel. Skupinovým charakterem delikvence a rolí kamarádů v delikventní dráze jedince se dále zabývají například Akers et al. [1979], Matsueda a Anderson [1998] nebo Voss [1969]. To, jakým způsobem působí skupina na jedince, detailně popisuje také Warr [2002]. Tedy že zvyšuje anonymitu, snižuje odpovědnost za spáchané činy či vnucuje jedinci vlastní morální kodex a pravidla, podle kterých se pak řídí. Delikvence je ve většině případů sociálním aktem.

Zmíněný problém nicméně navrhuje vyřešit zpřesněním nové definice o další podmínku. Každý z členů gangu by měl mít alespoň dva delikventní kamarády nebo by se měl se svými kamarády podílet na rizikových aktivitách (vandalismus, krádeže, apod.). Význam delikventních přátel v predikci členství v gangu přitom testujeme pomocí regresní a diskriminační analýzy. Kontrolními proměnnými jsou v tomto případě proměnné týkající se rodiny, školy či individuálních charakteristik jedince.

Rámeček 2. Škála tolerance násilí a škála sebekontroly

Škála tolerance násilí:

38.1 Trocha násilí k zábavě patří.

38.2 Je třeba užívat síly, aby byl člověk uznáván a respektován.

38.3 Když mě někdo napadne, vrátím mu to.

38.4 Bez násilí by bylo všechno mnohem nudnější.

38.5 Je úplně normální, že kluci si chtějí něco dokázat ve fyzickém střetávání se s druhými.

Škála sebekontroly:

39.1 Jednám impulzivně, aniž bych u toho moc přemýšlel/a.

39.2 Dělán to, co mi přináší okamžité uspokojení, třeba i za cenu obětování vzdálenějších cílů.

39.3 Více mě zneklidňuje to, co se mi může stát teď, než to, co bude za dlouho.

39.4 Rád občas otestuji sám sebe třeba nějakým trochu riskantním počinem.

39.5 Někdy podstupuji riziko prostě proto, že mě to baví.

39.6 Vzrušení a dobrodružství jsou pro mě důležitější než bezpečí.

39.7 Snažím se ohlížet v první řadě na sebe, i kdyby to mělo způsobit jiným lidem potíže.

39.8 Když to, co dělám, vadí druhým lidem, je to jejich problém, a ne můj.

39.9 Rád získávám věci, které chci mít, i když vím, že to působí problémy druhým lidem.

39.10 Dost rychle ztrácím trpělivost.

39.11 Když se opravdu naštvu, je pro ostatní lepší se mi vyhnout.

39.12 Když s někým zásadně nesouhlasím, je pro mě většinou těžké si o tom v klidu pohovořit a přitom se nerozrušit.

Odpovědní škály: 1 – Rozhodně souhlasím, 4 – Rozhodně nesouhlasím.

Proměnné vstupující do analýzy

Závislá proměnná vstupující do analýzy tedy představuje členství v gangu. Členové gangu jsou porovnáváni s tzv. potenciálními členy gangu. Aby byl respondent označen jako potenciální člen gangu, musel být souhrnným ukazatelem delikvence označen jako nedelikventní (první podmínku, však splnil).

Mezi kontrolní proměnné řadíme pohlaví respondenta a jeho osobnostní rysy, jako jsou tolerance násilí a sebekontrola. Postoj k násilí byl ve výzkumu ISRD-2 měřen pomocí škály obsahující pět otázek (viz škála tolerance násilí v rámečku 2) [Podaná, Buriánek 2007: 55]. Faktorová analýza prokázala vysokou konzistenci škály jak pro Českou republiku, tak pro ostatní analyzované země. Cronbachovo alfa se u všech těchto zemí pohybuje v rozmezí od 0,71 do 0,78.

Sebekontrola jedince byla měřena obdobně (viz rámeček 2). I zde faktorová analýza potvrdila přítomnost jednoho hlavního faktoru, rotace zase

existenci čtyř dimenzí sebekontroly (vyhledávání rizika, egocentrismus, impulzivita a tzv. „prezentismus“), ze kterých se sebekontrola skládá [viz Podaná, Buriánek 2007, ale také Grasmik et al. 1993]. Přítomnost těchto dimenzí byla potvrzena i u ostatních analyzovaných zemí. Faktorová analýza prokázala vysokou konzistenci škály, stejně jako Cronbachova alfa, které se v všech čtyřech analyzovaných zemích pohybuje v hodnotách od 0,81 do 0,84.

Proměnné související s vlivem rodiny na delikventní chování jedince (viz rámeček 3), které byly v analýze zohledněny, jsou struktura rodiny (úplná/neúplná), míra kontroly jedince rodičem (dohled nad kamarády, s kterými

Rámeček 3. Rodina, vztah ke škole a delikventní kamarádi

Rodina:

6. *Žiješ společně se svou vlastní matkou a otcem?*

16. *Jak dobře obvykle vycházíš s mužem, s kterým žiješ v domácnosti (otec, nevlastní otec...)?*

17. *Jak dobře obvykle vycházíš se ženou, s kterou žiješ v domácnosti (matka, nevlastní matka...)?*

20. *Vědí obvykle tví rodiče (nebo dospělí, s kterými žiješ), s kým se stýkáš, když nejsi doma?*

21. *Když jdeš večer ven, řeknou ti obvykle rodiče (nebo jiní dospělí), kdy máš být zpátky?*

Vztah ke škole a záškoláctví:

41. *Chodíš do školy většinou rád/a?*

43. *Byl/a jsi někdy během posledních 12 měsíců bez právoplatné omluvy „za školou“ minimálně jeden celý den?*

Index dezorganizace školy:

45.5 *V naší škole se hodně krade.*

45.6 *Dochází zde často k napadání a k bitkám.*

45.7 *V naší škole dochází k poškozování a záměrnému ničení mnoha věcí.*

45.8 *Hodně se zde užívají drogy.*

Odpovědní škála: 1 – *Rozhodně souhlasím*, 4 – *Rozhodně nesouhlasím*.

Delikventní kamarádi:

37. *Když si „vyrazíš“ někam s kamarády nebo kamarádkami:.... (analyzované aktivity: konzumace alkoholu a drog, vandalismus, krádeže, obtěžování okolí).*

48. *Mladí lidé někdy dělají i zakázané věci. O kolika svých kamarádech víš, že udělali některé z následujících věcí? (Odpověz prosím na všechny otázky)...*

(Počty rizikových přátel byly vypočítány součtem počtu přátel, kteří zkusili měkké nebo tvrdé drogy, ukradli něco z obchodu nebo supermarketu, vloupali se do budovy s cílem něco ukrást, vyhrožovali zbrání nebo zbitím, aby jim druhá osoba vydala peníze nebo jinou věc, nebo ji zbilil či těžce zranil holí, nožem nebo podobným předmětem.)

se jedinec stýká, a dohled nad dobou návratu domů) a kvalita vztahů v rodině, kterou měříme pomocí dvou proměnných. Sledujeme, jak jedinec vychází s matkou a jak s otcem. Mezi proměnné týkající se školy (viz rámeček 3) jedince řadíme vztah jedince ke škole, kterou navštěvuje, dále záškoláctví a míru dezorganizace školy. Tento index jsme opět vytvořili pomocí faktorové analýzy s následným ověřením reliability celé škály prostřednictvím Cronbachova alfa (0,71–0,74 pro všechny analyzované země).

Nezávislou proměnnou tvoří delikventní kamarádi. Ve vztahu k členům gangu budou sledovány především aktivity, kterých se skupina společně účastní, a počet delikventních kamarádů jedince (viz rámeček 3). Jak uvádí Buriánek [Podaná, Buriánek 2007: 53], „lze předpokládat, že s růstem počtu rizikových kamarádů stoupá pravděpodobnost zapojení do problematických aktivit. Je rovněž pravděpodobné, že delikventní jedinci se obklopují stejně orientovanými kamarády.“

Nejvýznamnější rizikové faktory

Stejná škála proměnných umožní výsledky jednotlivých zemí porovnávat mezi sebou a ohodnotit, který z rizikových faktorů nejlépe predikuje členství v gangu. Je třeba upozornit, že vzhledem k nízkým počtům respondentů v obou skupinách a snaze o porovnávání predikčního potenciálu analyzovaných proměnných, jsme byli nuceni rekódovat tyto proměnné na proměnné binární.

Tabulka 2 prezentuje výsledky logistické regrese, s pomocí které jsme se pokusili identifikovat nejvýznamnější rizikové faktory členství v gangu¹¹. Vidíme, že pro každou z analyzovaných zemí se výsledky liší, nicméně vždy jsou jedním z nejdůležitějších prediktorů právě delikventní kamarádi. V případě Rakouska a České republiky jsou to aktivity s kamarády, které nejlépe předvídají, zda se jedinec stane členem gangu. Například rakouský respondent, který s kamarády krade, má téměř sedmkrát větší šanci ($Exp = 6,821$), že se stane členem gangu. Nejlepším prediktorem v případě Německa je počet rizikových přátel. Ti z respondentů, kteří mají více než dva rizikové kamarády, mají také sedmkrát větší šanci ($Exp = 7,118$) stát se členem gangu. Naopak u Švýcarska členství v gangu překvapivě nejlépe předpovídá vztah jedince k matce ($Exp = 7,687$). Počet rizikových přátel je však hned druhým nejsilnějším rizikovým faktorem. Švýcarský respondent, který má alespoň dva rizikové kamarády, má také téměř čtyřikrát větší šanci ($Exp = 3,919$) stát se členem gangu. Nesmíme samozřejmě zapomenout, že zmíněné interpretace pro dané proměnné jsou relevantní tehdy, jsou-li ostatní proměnné v modelu kontrolovány.

11 Vzhledem k tomu, že do této analýzy vstupovaly proměnné, které se mohly navzájem silně ovlivňovat, byli jsme nuceni zohlednit také hodnoty korelačních koeficientů a zjistit, zda nedochází k jevu, který nazýváme multikolinearita. Analyzované proměnné však mezi sebou nebyly silně korelovány, a proto jsme nebyli nuceni vyřadit žádnou z nich.

Tabulka 2. Rizikové faktory

		B	Sig.	Exp (B)	Interval spolehlivosti
ČR	Vandalismus s kamarády (ano)	1,620	0,000	5,053	2,536-10,068
	Záškoláctví (ano)	0,867	0,041	2,379	1,037-5,458
	Pohlaví (muž)	0,792	0,027	2,208	1,095-4,450
Německo	Rizikovní přátelé (2 a víc)	1,963	0,000	7,118	3,494-14,499
	Pohlaví (muž)	1,073	0,000	2,924	1,654-5,172
	Tolerance násilí (vysoká)	0,966	0,001	2,627	1,464-4,713
	Vandalismus s kamarády (ano)	0,895	0,002	2,448	1,381-4,337
Rakousko	Krádeže s kamarády (ano)	1,920	0,000	6,821	2,427-19,167
	Pohlaví (muž)	1,733	0,000	5,660	2,652-12,079
	Rizikovní přátelé (2 a víc)	1,158	0,001	3,183	1,602-6,326
	Vztah ke škole (dobrý)	0,895	0,011	2,448	1,231-4,867
	Dezorganizace školy (vysoká)	0,873	0,012	2,395	1,213-4,727
Švýcarsko	Vztah k matce (špatný)	2,040	0,005	7,687	1,823-32,423
	Rizikovní přátelé (2 a víc)	1,366	0,005	3,919	1,511-10,166
	Sebekontrola (nízká)	1,198	0,002	3,313	1,542-7,118
	Vandalismus s kamarády (ano)	1,024	0,001	2,784	1,519-5,101
	Pohlaví (muž)	0,932	0,003	2,540	1,371-4,706
	Alkohol a drogy s kam. (ano)	0,656	0,034	1,927	1,050-3,536

Zdroj: International Self-Report Delinquency Study ISRD-2.

Poznámky: Velikost souboru: Rakousko, N = 206; Česká republika, N = 195; Německo, N = 294; Švýcarsko N = 283. Nagelkerke R2: Rakousko, R2 = 0,413; Česká republika, R2 = 0,241; Německo, R2 = 0,386; Švýcarsko R2 = 0, 406.

Z výsledků logistické regrese je zcela zřejmé, že jsou to právě problémoví kamarádi, kteří v souvislosti s členstvím v gangu hrají důležitou predikční roli, a to nejen v případě České republiky, ale také v případě všech ostatních analyzovaných zemí. Zde je kromě aktivit s kamarády podstatný také jejich počet. Důležitou roli však hraje například i pohlaví jedince.

Pokud bychom chtěli v této fázi analýzy uvažovat o rozšíření naší definice gangu o další podmínku (a spoléhat tak především na výsledky regrese), mohli bychom *teoreticky* uvažovat nejen o vytvoření určitého indexu „kamarádství“, ale také o podmínce pohlaví...

K vyhledání algoritmu pro zařazení jedince do určité skupiny se však často používá také tzv. diskriminační analýza. V našem případě jsme k ní zprvu nepřistoupili, protože pracujeme s daty, která nejsou pro její použití vhodná. Dali jsme přednost logistické regresi, která je variantou té diskriminační a

Tabulka 3. Strukturní matrice – diskriminační analýza

Česká republika	Funkce 1
Vandalismus s kamarády	0,883
Záškoláctví	0,419
Pohlaví	0,341
Německo	Funkce 1
Rizikovní přátelé (2 a víc)	0,633
Vandalismus s kamarády	0,585
Tolerance násilí	0,565
Pohlaví	0,414
Rakousko	Funkce 1
Krádeže s kamarády	0,515
Rizikovní přátelé (2 a víc)	0,502
Pohlaví	0,445
Dezorganizace školy	0,403
Vztah ke škole	0,381
Švýcarsko	Funkce 1
Vandalismus s kamarády	0,621
Rizikovní přátelé (2 a víc)	0,540
Sebekontrola	0,527
Alkohol a drogy s kamarády	0,497
Pohlaví	0,373
Vztah k matce	0,318

Zdroj: International Self-Report Delinquency Study ISRD-2.

Poznámka: Celková úspěšnost klasifikace: Česká republika = 70 %, Rakousko = 75 %, Německo = 76 %, Švýcarsko = 75 %.

kerou je v případě nesplnění požadavků dobré použít. Nevyžaduje totiž téměř žádné předpoklady.

Logistická regrese však předpokládá kauzální vztah proměnných. Abychom zjistili, zda analyzované proměnné členství v gangu nejen dobře predikují, ale také dobře diskriminují mezi členy gangu a potenciálními členy gangu, zkusili jsme (i když předpoklady nejsou splněny¹² a nemáme dostatek pozorování pro rozdělení souboru do dvou skupin – analyzované a ověřovací) podrobit naše data také diskriminační analýze. V tabulce 3 jsou prezentovány výsledky z tzv. Structure matrix (strukturní matrice). Ta měří vliv analyzovaných proměnných na diskriminační skóre respektive na přiřazení jedince do té či oné analyzované skupiny. Výhodou hodnot této matrice je především to,

12 Zejména předpoklad vícerozměrného normálního rozdělení prediktorů.

že jsou na rozdíl od regresních (viz tabulku 2) a standardizovaných kanonických koeficientů očištěny od vlivu ostatních proměnných v modelu.

Jak vidíme, pořadí proměnných se změnilo. Zatímco v regresní analýze bylo pohlaví u Německa a Rakouska druhou nejdůležitější proměnnou, nyní jej v obou případech „předběhly“ proměnné týkající se problémových kamarádů. Ti nejlépe diskriminují mezi skupinami respondentů (respektive korelují se členy gangu). Stejně tak u Švýcarska se situace změnila. Vztah k matce má nyní nejslabší diskriminační potenciál.

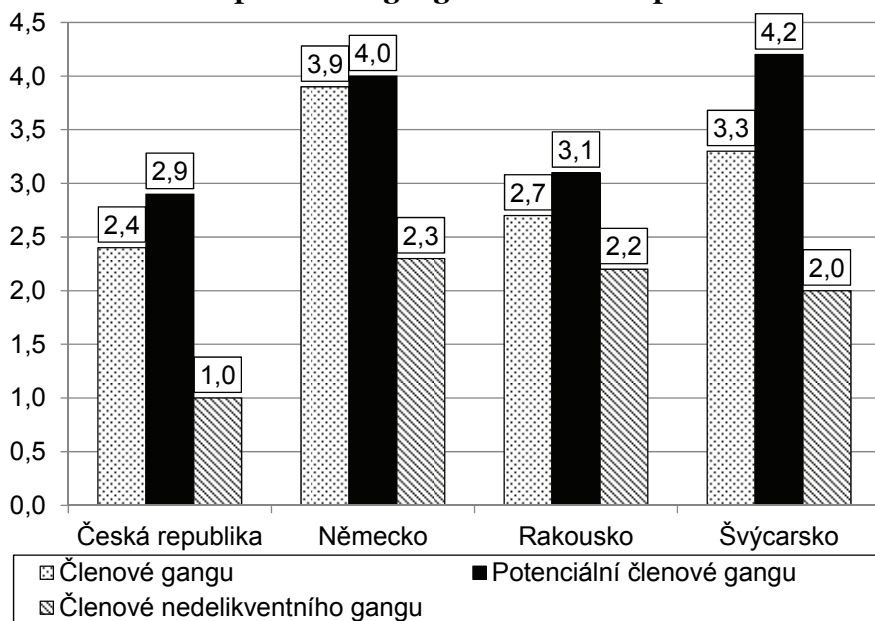
Jak jsme již zmínili, předpoklady pro diskriminační analýzu nebyly splněny. Výše prezentované výsledky jsou proto spíše orientační. Na druhou stranu přináší vcelku logické informace. Zatímco výstupem regresní analýzy jsou prediktory členství v gangu, tedy není překvapivé, že pohlaví a vztah k matce ve Švýcarsku hrají důležitou roli, strukturní matrice diskriminační analýzy uvádí ty proměnné, které mezi skupinami nejlépe diskriminují. U České republiky jsou to aktivity s kamarády (vandalismus), u ostatních zemí také jejich počet.

Vzhledem k výsledkům regresní a diskriminační analýzy navrhuje definovat gangy jako skupinu existující více než tři měsíce, jejíž členové tráví hodně času na veřejných místech, považují se za gang, jsou delikventní (aspoň dva činy stejné či různé povahy za uplynulý rok) a mají problémové nebo delikventní kamarády (alespoň dva delikventní kamarádi nebo provádění rizikových aktivit s kamarády). Pro operacionalizaci této definice využíváme proměnné, které jsme představili v průběhu této práce.

Graf 2 ukazuje zastoupení členů gangu v souboru podle naší definice. To je v České republice minimální (2,4 %). Mimo členy gangu jsme dále rozdělili soubor na potenciální členy gangu (splňují všechny podmínky, ale nejsou buď sami delikventní, nebo nemají delikventní kamarády) a členy nedelikventního gangu (splňují všechny podmínky, ale nejsou ani delikventní, ani nemají delikventní kamarády) a ty ostatní. Při porovnání s ostatními zeměmi vidíme, že Česká republika má nejméně členů gangu (2,4 %). Nejvíce členů gangu má Německo (3,9 %). V celkovém měřítku jsou si však země v počtu respondentů, kteří jsou členy gangu, poměrně podobné.

Je třeba také dodat, že ačkoli jsme se rozhodli přidat podmínku problémových kamarádů přímo do definice, nabízejí se nám další možnosti, jak výsledků analýz využít. V první řadě se můžeme rozhodnout ponechat danou proměnnou jako významný prediktor vzhledem k orientačním výsledkům diskriminační analýzy. Další, neméně zajímavou možností je považovat ji za jakési validační kritérium členství v gangu. Proměnná problémových kamarádů (ať už aktivity s kamarády, nebo jejich počet) by tak nebyla přímou součástí definice gangu, v podstatě by ale ověřovala, zda byla zmíněná definice dobře vytvořena.

Graf 2. Zastoupení členů gangu v souboru. V procentech

Zdroj: International Self-Report Delinquency Study ISRD-2.

Závěr

Cílem příspěvku bylo revidovat původní definici gangu a její operacionalizaci, která byla pro výzkum ISRD-2 navržena skupinou Eurogang. Hned v první části analýzy jsme zkonstruovali ukazatel delikvence z konkrétních činů, které jedinec spáchal, a nahradili jsme jím obecné otázky úvodní definice Eurogangu. Nově vzniklá definice nám umožnila rozdělit soubor na dvě dále analyzované skupiny, tedy členy gangu, kteří byli delikventní, a potenciální členy gangu, kteří delikventní nebyli, a zkoumat, které proměnné úzce souvisí s členstvím jedince v gangu a mohou je tak velmi dobře predikovat. Při kontrole proměnných, jako jsou individuální charakteristiky jedince, rodinné vztahy a škola, jsme jako nejvýznamnější prediktor členství v gangu identifikovali delikventní kamarády. Rozhodli jsme se proto rozšířit již částečně revidovanou definici gangu o další podmínku. Každý člen gangu musí být nejen delikventní, zároveň musí být v určitém kontaktu s dalšími delikventními jedinci.

Takto vytvořená definice má oproti původní definici Eurogangu jisté výhody. Měří, zda je respondent sám opravdu delikventní. Výzkumník navíc přesně ví, co si může pod pojmem „delikventní“ představit, protože si ukazatel delikvence sám zkonstruoval. Zároveň však kontrolujeme, zda má člen

gangu nějaké delikventní kamarády, tedy není delikventní pouze on, ale také jeho přátelé, o kterých předpokládáme, že jsou členy téže skupiny. Delikventní chování je totiž určitým sociálním aktem, a tudíž se dá předpokládat, že páchá-li jedinec nějaké nezákonné, respektive delikventní věci, dělá to velmi pravděpodobně se svými delikventními kamarády.

Ačkoli jsme podmínku problémových kamarádů integrovali přímo do definice gangu, nabízíme také jiná řešení problému: ponechat tyto proměnné jako prediktory nebo je považovat za určité validizační kritérium členství v gangu.

Z našeho pohledu zajímavým aspektem této práce je právě konstrukce vlastního ukazatele delikvence. Věříme, že stejně tak, jako jsme si jej z dostupných informací z ISR-2 zkonstruovali my, si ho může, zcela oprávněně, zkonstruovat i jiný výzkumník. Předpokládáme-li, že gang je delikventní skupina, tedy že jeho členové jsou delikventní, musíme rozhodnout, co pro nás znamená „být delikventní“. Existuje mnoho typů delikventních činů. Obvykle si však vytvoříme vzorek těch, které jsou páchány nejčastěji. Můžeme ale předpokládat, že bude v každé zemi tento vzorek stejný? Podobný problém jsme řešili také v případě identifikace těch proměnných, které měly největší predikční a diskriminační potenciál. Během analýzy dat jsme sice dokázali pro všechny analyzované země identifikovat proměnné, díky kterým jsme vytvořili naši finální definici gangu, nicméně není jisté, zda bychom našli podobnou shodu (rozuměj shodu v síle rizikových a diskriminačních faktorů členství v gangu) také u dalších zemí Evropy. Mnohem pravděpodobněji se nám jeví vytvoření několika klastrů zemí, kde bude umožněno jednotné pojetí gangu a podmínek členství v něm.

MGR. EVA MORAVCOVÁ je studentkou doktorského studia katedry sociologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Její specializací je oblast sociálních deviací, především problematika zkoumání delikventních skupin mládeže v České republice a Evropě. Dále věnuje pozornost kvantitativním přístupům k analýze sociálních dat.

Literatura

- Akers, R., Krohn M., Lanza-Kaduce, L., Radosevich, M. 1979. „Social Learning and Deviant Behavior: A Specific Test of a General Theory.“ *American Sociological Review* 44: 636–655.
- Ball, R. A., Curry, G. D. 1995. „The logic of definition in criminology: Purposes and methods for defining “gangs”.“ *Criminology* 33 (2): 225–245.
- Bjerregaard, B. 2002. „Self-definition of Gang Membership and Involvement in Delinquent Activities.“ *Youth Society* 34: 31–54.
- Cloward, R., Ohlin, L. 1966. *Delinquency and Opportunity*. New York: The Free Press.
- Enzmann, D. et al. 2010. „Self-reported youth delinquency in Europe and beyond: First results of the Second International Self-Report Delinquency Study in the context

- of police and victimization data.“ *European Journal of Criminology* 7: 159–183.
- Grasmick, H. G. et al. 1993. „Testing the core empirical implications of Gottfredson and Hirshi’s general theory of crime.“ *Journal of Research in Crime and Delinquency* 30 (1): 5–29.
- Haymoz, S. 2010. *Les gangs en Suisse: délinquance, victimization et facteurs de risque*. Lausanne: Université de Lausanne.
- Haynie, D. L. 2001. „Delinquent Peers Revisited. Does Network Structure Matter?“ *American Journal of Sociology* 106(4): 1013–1057.
- Klein, M. 1995. *The American Street Gang*. New York: Oxford University Press.
- Klein, M. W., Crawford, L. Y. 1967. „Groups, Gangs and Cohesiveness.“ *Journal of Research in Crime and Delinquency* 4: 63–75.
- Klein, M. W., Kerner, H.-J., Maxson, C. L., Weitekamp, E. G. M. 2001. *The Eurogang Paradox*. Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Matoušek, O., Kroftová, A. 2003. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál.
- Matsueda, R. L., Kathleen, A. 1998. „The Dynamics of Delinquent Peers and Delinquent Behavior.“ *Criminology* 36 (21): 269–308.
- Moffitt, T. E. 1993. „Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent Antisocial Behavior: A Developmental Taxonomy.“ *Psychological review* 100 (4): 674–701.
- Moravcová, E. 2009. *Problematika part, gangů a delikventních uskupení mládeže*. Praha: Univerzita Karlova.
- Moravcová, E. 2012. *Identifikace respondentů jako členů gangu v ISRD-2: Česká republika v evropském kontextu*. Praha: Univerzita Karlova
- Petersen, R. D. 2000. „Definition of a gang and impacts on public policy.“ *Journal of Criminal Justice* 28: 139–149.
- Podaná, Z. 2011. *Delikvence mládeže a rodina*. Praha: Univerzita Karlova.
- Podaná, Z., Buriánek, J. 2007. *Česká mládež v perspektivě delikvence*. Praha: FF UK.
- Robinson, R. 1954. *Definition*. Oxford: Clarendon Press.
- Siegel, L., Welsh, B. 2011. *Juvenile Delinquency: Theory, Practice and Law* [online]. Belmont: Wadsworth Publishing, 11 edice. Dostupné na internetu: <<http://books.google.cz/books?id=ILYNdPTCzwkC&printsec=frontcover&dq=Juvenile+delinquency+theory+practice+law&hl=cs&sa=X&ei=I6v5TsK4FsTAhAeW35DHA-Q&ved=0CC8Q6AEwAA#v=onepage&q=Juvenile%20delinquency%20theory%20practice%20law&f=false>> [cit. 14. 10. 2012].
- Steketee, M., Moll, M., Kapardis, A. 2008. *Juvenile delinquency in six new EU member states*. Utrecht: Vervey-Jonker Instituut.
- Voss, H. 1969. „Differential Association and Containment Theory: Theoretical Convergence.“ *Social Forces* 47: 381–391.
- Warr, M. 2002. *Companions in Crime: The Social Aspects of Criminal Conduct*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weerman, F., Maxson, Ch., Esbensen, F., Aldridge, J., Medina, J., Gemert, F. 2009. *Eurogang program manual* [online]. St. Louis: University of Missouri. Dostupné na internetu: <<http://www.umsl.edu/~ccj/eurogang/EurogangManual.pdf>> [cit. 28. 8. 2012].